

TÜRKİYE DEVRİMCİ GENÇLİK FEDERASYONU / DEV-GENÇ (1969-1971)*

Dr. Öğr. Üyesi Emine Öztürk

Kütahya Dumlupınar Üniversitesi
Fen-Edebiyat Fakültesi
ORCID: 0000-0002-2203-1786

Öz

Dev-Genç, 1960'ların ortalarından itibaren örgütlenmeye başlayan sosyalist üniversite öğrencilerinin önemli bir bölümünün 12 Mart Muhtırasıyla birlikte vardığı son duraktır. Millî demokratik devrim (MDD) stratejisini benimsemiş olan Dev-Genç, bir "öğrenci örgütü" kimliğinden çıkıp öğrenci olmayanlara da açık bir "gençlik örgütü" kimliğine bürünmüş olsa da MDD hareketinin partileşmemiş olması nedeniyle, neredeyse bir siyasal parti gibi faaliyet göstermiştir. Dev-Genç'in gündemini öğrenci veya gençlik sorunlarından çok sosyalist hareketin genel sorunları oluşturmuştur. Bu nedenle, her ne kadar yönetici kadrolarının ve üyelerinin büyük çoğunluğunun üniversite öğrencilerinden oluşması nedeniyle esas itibarıyla öğrenci / gençlik hareketleri tarihini ilgilendirse de toplumsal mücadeleler ve sosyalist hareketin tarihinde de önemli bir yer tutmaktadır. Bu makalede, "devrimci" kimliğinin "öğrenci" ve "gençlik" kimliklerinin önüne geçtiği bir dönemin ürünü olan Dev-Genç'in MDD mücadelesindeki konumu ve üstlendiği roller, yönetici kadroları arasındaki çatışmalar ve ayrışmalar, yayın organları ve 12 Mart Muhtırası karşısında konumlanışı açıklanmaktadır.

Anahtar Sözcükler: Dev-Genç, Öğrenci hareketleri, Türkiye'de gençlik örgütleri, Türkiye'de öğrenci hareketleri, Türkiye'de sol hareketler

The Revolutionary Youth Federation of Turkey / Dev-Genç (1969-1971)

Abstract

Dev-Genç was the last stop that a significant part of the socialist university students, who started to organize in the mid-1960s, arrived with the March 12 Memorandum. Dev-Genç which adopted the national democratic revolution (MDD) strategy, turned from a "student organization" to a "youth organization" open to non-students. However, due to the fact that the MDD movement was not partisan, it operated almost like a political party. Dev-Genç's agenda was more about the general problems of the socialist movement than student or youth problems. For this reason, although it mainly concerns the history of the student or youth movements since the majority of its administrative staff and members were university students, it also has an important place in the history of social struggles and socialist movement. Dev-Genç was the product of a period in which the "revolutionary" identity preceded the "student" and "youth" identity. In this article, Dev-Genç's position and roles in the MDD struggle, conflicts and divisions among the executive staff, media organs and its position in relation to the March 12 Memorandum are explained.

Keywords: Dev-Genç, Student movements, Youth organizations in Turkey, Student movements in Turkey, Left movements in Turkey

* Makale geliş tarihi: 09.08.2021
Makale kabul tarihi: 04.04.2022
Erken görünüm tarihi: 29.06.2022

Türkiye Devrimci Gençlik Federasyonu/Dev-Genç (1969-1971)*

Giriş

1960'ların ikinci yarısından 1970'lerin başına uzanan dönemi karakterize eden başlıca gelişmeler, süreklileşmiş kampüs işgalleriyle yükseköğretimin yapılamaz hâle gelmesi, sol ve sağ gençlik grupları arasındaki şiddetli çatışmalar¹ ve aydınlardan işçilere, memurlardan köylülere çeşitli toplumsal aktörlerin hak arama mücadeleleri içinde yer almasıdır. Eylemlerin, mitinglerin, boykot ve işgallerin, forumların düzenlendiği, afişlerin ve bildirilerin dört bir yanı kapladığı bu dönemin en etkin aktörü sosyalist üniversite öğrencileridir. Hükümetin otoritesinin sarsıldığı ve sosyalist öğrencilerin militanlaşarak gerilla tipi örgütlenmelere yöneldiği bu süreç, 12 Mart Muhtırasıyla son bulmuştur (Atılğan, 2017: 319; Alper, 2018: 341). Bu dönemde sosyalist öğrencileri bir çatı altında toplayan en önemli örgütsel yapı, 1965'te kurulan Fikir Kulüpleri Federasyonu (FKF) ve onun devamı olan Dev-Genç'tir.

FKF, Türkiye İşçi Partisi (TİP) üyesi üniversite öğrencilerinin öncülüğünde, TİP'e kitlesel destek sağlama amacıyla, 16 Aralık 1965'te kurulmuştur (Feyizoğlu, 2004: 120-121). 3-4 Ocak 1969 tarihli III. Kurultay'da

* Bu makale, 2016 yılında Gazi Üniversitesinde kabul edilen "1960 ve 1971 Yılları Arasında Türkiye'de Öğrenci Hareketleri" başlıklı doktora tezinin ilgili kısımlarının gözden geçirilmesiyle oluşmuştur. Bazı kısımların daha doğru ifade edilmesi konusunda görüş ve önerileriyle makaleme katkıda bulunan hakemlere teşekkürü borç bilirim.

1 Ahmet Taner Kışlalı, solcu öğrencileri şiddete yönelten çeşitli etkenlere dikkat çeker. Bunlardan biri, öğrencilerin barışçıl eylemlerinin bir süre sonra kamuoyunca kanıksanmaya başlaması ve basının ABD Büyükelçisi Komer'in arabasının yakılması örneğinde olduğu gibi şiddet eylemlerine daha çok ilgi göstermesidir. Bir diğeri ise, polislin barışçıl eylemlere bile orantısız sertlikte tepki vermesi ve sağ grupların şiddet eylemlerinin cezasız kaldığı yönündeki hâkim izlenimdir. Bu gibi gerekçelerle, sol gruplar bir öz savunma gerekliliği olarak silah kullanmaya yönelmiştir. Ne var ki Kışlalı'nın da vurguladığı üzere, silah bir kez kullanılmaya başladıktan sonra sadece korunmaya hizmet etmemiş, karşı tarafa tehdit oluşturmaya da başlamıştır (Kışlalı, 1974: 87-88).

millî demokratik devrimcilerin (MDD) yönetimine geçen (Türk Solu, 14.01.1969: 12-13) Federasyonda yıllardır süregelen TİP-MDD mücadelesinden MDD çizgisi galip çıkmıştır. FKF'nin IV. Olağanüstü Kurultayı, sadece sosyalist öğrenci hareketinin değil Türkiye solunun tarihinde de kritik bir dönemece işaret eder. Bu tarihten sonra bu önemli ve kitlesel gençlik kuruluşu, yoluna yeni bir tüzük ve yeni bir isimle devam etmiş, TİP'li öğrencilerin tamamen tasfiye edilip MDD stratejisinin resmen benimsenmesiyle birlikte nispeten türdeş bir örgüt kimliğine bürünmüştür. MDD'yi başlıca savunucusu Mihri Belli'nin (1968) açıklamalarından yola çıkarak, az gelişmiş ülkelerde emperyalizmi tasfiye edip bağımsız ve demokratik bir rejim kurmadan yani millî (burjuva) demokratik devrimi tamamlamadan sosyalist devrimi gerçekleştirmenin olanaksızlığı fikri üzerine kurulu, aşamalı bir devrim stratejisi (s. 7) olarak kısaca tanımlamak mümkündür. MDD stratejisine göre işçi sınıfının öncülüğünde sınıfsız topluma geçişin yolunu açacak bir sosyalist devrimi gerçekleştirmenin yolu, millî (burjuva) demokratik devrim aşamasını tamamlamaktan geçmektedir. Dolayısıyla öncelikli görev, siyasal rejimi demokratik hâle getirip gelişmiş bir sanayi kurarak modern sınıflı bir toplum yaratmaktır (Aydinoğlu, 2011: 73-74). Türkiye Komünist Partisi (TKP) geleneğinden gelen Mihri Belli'nin yazılarıyla 1960'lı yıllarda yeniden sol kamuoyunun gündemine getirilen MDD tezi, ilk dönemde başta Belli olmak üzere eski TKP geleneğinin entelektüel önderliği doğrultusunda biçimlenecek, 1969 yılı itibarıyla FKF / Dev-Genç'in önde gelen isimlerinden gelen yeni teorik katkılarla tartışmaya açılacaktır.

Alper'e (2018) göre, 1968 sonlarına kadar soldaki en radikal teorik perspektifin TİP'te bulunduğunu söylemek mümkündür. İşçi sınıfının öncülüğünü savunması ve sosyalizme geçişte bir aşama öngörmemesi, TİP çizgisini millî burjuvaziye ve subayları da kapsayan geniş cepheci bir anlayışı savunan MDD'ye göre daha radikal kılmaktadır. Ancak MDD çizgisi, TİP'ten farklı olarak kendini yasal sınırlar ve parlamenter mücadeleyle sınırlamaması ve sokak siyasetine ağırlık vermesi nedeniyle, pratikte daha radikaldir. İşte bu pratik radikallik, öğrenci gençler için TİP'in "pasifizmine" kıyasla eylemliliğe daha geniş bir özgürlük alanı tanıyan MDD çizgisini cazip kılmıştır (s. 345, 376). TİP sadece MDD'cilikle girdiği mücadele nedeniyle değil, parti içi tartışmalar ve 1969 Genel Seçimi başarısızlığı² gibi nedenlerle de kan kaybederek sol içindeki hegemonik konumunu yitirmiştir. Buna karşılık, MDD hareketi de sosyalist

2 TİP, Aybar'ın kısaca "sosyalizmin Türkiye'ye özgü koşulları içindeki uygulaması" olarak tarif edilebilecek "Türk sosyalizmi" yahut "Türkiye'ye özgü sosyalizm" görüşü (Aybar, 1968: 495-496, 504) nedeniyle yaşanan tartışmalarla kan kaybetmiştir. Seçim sisteminin de değişmesiyle, 12 Ekim 1969 tarihli genel seçimde Meclis'e sadece iki milletvekili gönderebilmiş olması (Şener, 2010: 266), TİP'i biraz daha zayıflatmıştır. Bu seçim, 1965 Genel Seçimi sonrası oluşan ümitvar havayı tersine çevirmiştir.

gençlik üzerinde egemenlik kurarak FKF / Dev-Genç'ten TİP'lileri tasfiye etse de partileşmeyi başarmış bir siyasal harekete dönüşmemiş ve TİP'ten doğan boşluğu dolduramamıştır. Zaman içinde MDD hareketi içinde ortaya çıkan ayrışmalar kolektif bir dil ve aidiyet etrafında seferber olmayı engellemiş olsa da Dev-Genç'in partisiz bir hareketin örgütlü çatısı olarak üstlendiği sorumluluk, bir gençlik örgütünün sınırlarını aşmıştır.

Bu makale, öğrenci hareketleri ve sol hareketlere ilişkin akademik çalışmalarda genellikle bir "alt başlık" olarak yer alan veya dönemin diğer aktörleriyle birlikte bahsi geçen Dev-Genç'i başlı başına bir konu olarak ele almayı hedeflemektedir. Literatür taramasına dayalı olarak gerçekleştirilen bu çalışmada, sırasıyla FKF'nin Dev-Genç'e dönüşümünü hazırlayan koşullar, MDD mücadelesi içinde Dev-Genç'e biçilen görev, Dev-Genç'in üstlendiği roller, Dev-Genç içindeki bölünmeyle sonuçlanan görüş ayrılıkları ve Dev-Genç'in 12 Mart Muhtırası karşısındaki tutumu açıklanacaktır. Çalışma, Dev-Genç'in örgütsel bütünlüğüyle sınırlı tutulacaktır. Dev-Genç çevresinin *Türk Solu*, *Aydınlık Sosyalist Dergi* (ASD), *Proleter Devrimci Aydınlık* (PDA) ve *İleri* gibi yayın organlarındaki teorik tartışmalara ancak çalışmanın kapsamının gerektirdiği ölçüde yer verilecektir. FKF / Dev-Genç yönetici kadroları tarafından kurulan silahlı örgütler ayrıntılı açıklanmayacaktır. Kampüslerdeki ve fabrikalardaki işgaller ve boykotlar gibi Dev-Genç'lilerin içinde yer aldığı faaliyetlere değinilmeyecektir.

1. Fikirden Devrime, FKF'den Dev-Genç'e

FKF, III. Kurultayda MDD'cilerin yönetimine geçmiş olsa da bünyesinde bu teze sıcak bakmayan öğrencileri de barındırmaya devam etmiştir. İdeolojik hattı netleştirme ve üye profilini daha türdeş bir hâle getirme gereksinimi doğrultusunda, 9-10 Ekim 1969 tarihlerinde Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesinde (AÜSBF) IV. Olağanüstü Kurultay gerçekleştirilir. Ankara, İstanbul ve İzmir'den yaklaşık 180 delegenin katıldığı kurultayın başında "oportünist tutumlarıyla devrimci saflarda bölücülük yaptıkları" gerekçesiyle Federasyonda o güne değin öne çıkan bazı kişiler üyelikten çıkartılır³. MDD'ci olmayan 30 üyenin daha tasfiye edilmesiyle birlikte Federasyon bütünüyle MDD'cilerin egemenliği altına girer. Bu kurultayın esas önemli tarafı tüzük ve isim değişikliği kararı alınmasıdır. Federasyon, bundan sonra yoluna "Türkiye

3 Üyelikten çıkarılan Muzaffer Sarısözen, Osman Saffet Arolat, Bekir Sıtkı Coşkun, *Ant* dergisinde ortak bir yazı yayımlayarak TİP'in "başarısız ve sapmış" yöneticileriyle bir tutulmaya itiraz eder ve FKF'ye kendini "sol Kemalist" veya "Kemalist" olarak nitelendiren bir takım goşist-maceracı grupların hegemonya kurma isteklerinin ortaya çıktığı ve örgüt içinde kendini "Marksist" olarak nitelendirenlerin bu gruplara karşı gelmediği eleştirisinde bulunur (*Ant*, 21.10.1969: 7).

Devrimci Gençlik Federasyonu” ismiyle devam edecektir. Yapılan seçim sonucunda Ankara, İstanbul, İzmir ve Erzurum’daki yükseköğretim kuruluşlarından Genel Yönetim Kurulu (GYK) üyeleri belirlenir. Merkez Yönetim Kurulu (MYK) ise Genel Başkan Atilla Sarp (AÜ Ziraat Fakültesi / AÜZF), Gün Zileli (AÜDTCF), Ömer Özerturgut (AÜ Fen Fakültesi / AÜFF), Oral Çalışlar (AÜSBF), Aktan İnce (AÜ Basın Yayın Yüksekokulu / AÜBYO), Tuncay Çelen ve İrfan Uçar (Ortadoğu Teknik Üniversitesi / ODTÜ), Ergun Aydınoglu (Hacettepe Üniversitesi / HÜ) ve Ahmet Bozkurt’tan (Ankara İktisadi ve Ticari İlimler Akademisi / AİTİA) oluşur (Türk Solu, 14.10.1969: 8). Dev-Genç⁴, Genel Kurulda oy birliğiyle kabul edilen 1 No’lu Bildiride şöyle tarif edilir:

TDGF sosyalist gençliğin düşünce örgütüdür.

İçinde bulunduğumuz dönemde halkımızın milli demokratik mücadelesinde görevimiz:

- 1) Anti-emperyalist gençlik hareketlerine öncülük etmek ve bu amaçla üniversite gençliğini mücadele içinde örgütlemek, bu hedefe ulaşmak için devrimci örgütlenmemizi sağlamlaştırmak, devrimci disiplinimizi güçlendirmek ve eylem içinde devrimci ideolojik eğitimimizi sağlamak ve oportünizmle mücadele etmek.
- 2) Milli demokratik devrim mücadelemizin kesin zafere ulaşması için işçi ve köylü yığınları ile mücadele içinde devrimci bağlar kurarak işçi, köylü, gençlik dayanışmasını sağlamlaştırmak.
- 3) Emperyalizme, işbirlikçi burjuvazi ve kapitalizm öncesi kalınlara karşı, bütün milli sınıfların devrimci güç birliğinin gerçekleşmesi için mücadele etmektir. Türk Solu, Aydınlık ve İşçi-Köylü gazetesi

4 Federasyonun bazı belgelerinde TDGF kısaltması kullanılmakla birlikte genellikle Dev-Genç olarak anılmasından ve bilinmesinden hareketle, bu çalışmada da bu kısaltma tercih edildi. İsim değişikliğinin kim tarafından önerildiği ve Dev-Genç kısaltılmasının kimin fikri olduğu konusunda çeşitli iddialar ortaya atılmıştır. Doğu Perinçek yeni tüzük ve programı hazırlamak üzere kendisinin de yer aldığı bir komisyonun bu görevi ona verdiğini, dolayısıyla tüzük önerisini hazırlayanın da yeni ismi ve Dev-Genç kısaltmasını önerenin de kendisi olduğunu iddia etmektedir (Feyizoğlu, 2004: 32-33). Oral Çalışlar, yeni tüzüğü Doğu Perinçek, Gün Zileli ve Cengiz Çandar’ın da bulunduğu bir grup arkadaşıyla birlikte hazırladıklarını, yeni ismin de kendi fikirleri olduğunu öne sürmektedir (Çalışlar, 2011: 77). Cengiz Çandar ise baskıya gitmek üzere olan *Türk Solu*’nun başındaki Bora Gözen’e kurultay haberi için bilgi verirken Federasyonun adını kısaca “Dev-Genç” yazdırdıktan sonra, bu kısaltmanın benimsenip kullanılmaya başlandığını öne sürmektedir (Aytav, 2012: 28).

halkımızın yürüttüğü milli demokratik devrim hareketimizin propaganda ve eylem silâhlarıdır (Türk Solu, 14.10.1969: 8).

Dev-Genç'in öncülü olan FKF, uzunca bir süre kendi içinde politik bir bütünlük oluşturamamıştır. Her ne kadar TİP'e yükseköğretim kuruluşlarından kitlesel destek sağlamak gibi politik bir amaçla kurulmuş olsa da (Feyizoğlu, 2004: 120) öncelikle gençliğin mutluluğunu gözeten, bunun ancak kendini geliştirebilmesine olanak sağlayan koşullarda mümkün olabileceğini savunan, gençliğin istenen düzeye ulaşabilmesi için üzerine düşen görevleri yerine getirebilmesini amaçlayan bir kuruluş (Feyizoğlu, 2004: 48) olma iddiasıyla yola çıkmıştır. Zaman içinde güncel politik gelişmelerin içine daha çok çekilmiş ve TİP ile MDD çizgileri arasında savrulmalar yaşamıştır. Dev-Genç tüzüğünde örgütün "emperyalizm ve feodal kalıntılara karşı verilen halkımızın milli demokratik devrim mücadelesinde sosyalist gençliğin düşünce eyleminin geliştirilmesini" amaçladığını ortaya koyan (Türk Solu, 14.10.1969: 8) ifade, sadece Dev-Genç'in niteliğini değil, FKF'nin de nasıl bir dönüşüme uğradığını ortaya koyar. FKF kendini "bilimsel düşünme ve davranma yetisine ulaşmış yükseköğrenim gençlerinin aralarındaki dayanışmayı karşılıklı eğitime iş ve eylem birliğine dayanan örgüttür" diye tanımlarken (Feyizoğlu, 2004: 48), Dev-Genç "sosyalist gençliğin düşünce ve eylem örgütü" olarak tanımlanmakla birlikte, yalnızca öğrencilerin üye olduğu bir örgüt olmaktan çıkarılıp işçiler ve köylüler tarafından kurulan devrimci gençlik örgütlerinin de katılabileceği bir federasyon olarak tarif edilir (Türk Solu, 14.10.1969: 8). Farklı sınıflarla iş birliği arayışı, gençlik sorunlarının ve gençlik kimliğinin geri plana itilmesini ve gençlerin kendini "genç" veya "öğrenci"den ziyade "devrimci" olarak tanımlamasını beraberinde getirmiştir (Lüküslü, 2015: 138).

Dev-Genç Genel Başkanı Atilla Sarp, *Türk Solu*'na verdiği röportajda, olağanüstü kurultaya gidilmesini "İşbirlikçi sermaye ve feodal mütegalibe takımını temsil eden iktidar, yaz döneminde FKF militanlarına ve üniversite öğrencilerine karşı cüretkâr bir terör hareketi denemesine girişmiştir. Bu tutum karşısında toparlanmak zorundaydık." diyerek gerekçelendirir. Ayrıca "Fikir Kulüpleri" isminin "emperyalizmin her türlü baskı yoluna başvurduğu bu dönemde" devrimcilerin dinamik görevini yansıtmadığını savunur (Türk Solu, 21.10.1969: 6-7).

Peki, Dev-Genç'in MDD mücadelesindeki rolü ne olacaktır? Atilla Sarp, ASD'de yayımlanan "Gençliğin Proleter Devrimci Kavradaki Yeri" başlıklı yazısında "...işçi sınıfı ideolojisini kavramaya çalışan ve onun öncülüğünde gençliğin kitlevî teşkilatını kurmaya çalışan" kişiler olarak MDD mücadelesinde bir "yan örgüt" olarak görev üstlendiklerini belirtir. "Bir işçi sınıfı örgütü değil, işçi sınıfı ideolojisini benimsemiş gençliğin kitlevî teşkilatı olduğumuzu bilmeliyiz." diyen Sarp, işçi sınıfının öz örgütü ile gençlik örgütünü aynı işlevi

yerine getiren örgütler olarak görmenin sakıncalarına dikkat çeker. “Yarı-sömürge ülkelerde”, sosyalist gençlik örgütlerinin önemli görevler üstlenmekle birlikte yalnızca bir yan örgüt olduğunun asla unutulmaması gerektiğini, yan örgüt olarak gençlik örgütünün mücadelesini genişletebilmesi için bağımsız olması gerektiğini savunur. Ancak Sarp, konuyu öncü kadroların yetişmesi bakımından gençliğin halk kitlelerine kıyasla daha avantajlı bir konumda olduğu iddiasına getirir. Böyle düşünmesinin gerekçesi, gençliğin “emperyalizm ve işbirlikçilerinin sömürsünden” uzak oluşu, eğitim süreci içinde bulunduğu için “emperyalizmin ideolojik bombardımanından” kendini koruyabilmiş olması, “burjuva ideolojisi ve kurumlarıyla” olan bağlarının onu eylemlilikten alıkoyacak denli güçlü olmamasıdır. Sarp’a göre, ailevi sorumlulukların henüz omuzlarına binmemiş olması, gençleri daha korkusuz ve atılgan kılmakta, sahip olduğu hareket serbestisi en güç işleri üstlenmede ve ülkenin objektif koşullarını fark edip harekete geçmede gençliğe yardımcı olmaktadır. Sarp, bu gibi gerekçelerle devrimci savaşlarda silahlı kitlenin büyük bölümünün gençlerden oluştuğunu, çağın sosyalist ve millî demokratik devrimlerinin öncü kadrolarının çoğunlukla gençliğin içinden çıktığını öne sürmektedir (Sarp, 1970: 277-279).

Sarp’ın “devrimci savaşlarda silahlı kitlenin büyük bölümünün gençlerden oluştuğu” iddiası, sosyalist öğrenci hareketinin FKF’nin kuruluş tarihi olan 1965’ten itibaren beş yıl içinde geçirdiği büyük dönüşümü, üniversite merkezli örgütlenme ve eylemliliğiyle başlayan öğrenci gençlik mücadelesinde silahlanma gerekliliğinin konuşulduğu bir döneme girildiğini ortaya koymaktadır. Bu koşullar altında, “yan örgüt” işleviyle sınırlı kalmak da mümkün olmamıştır. Dev-Genç, MDD hareketinin bir siyasal parti çatısı altında örgütlenememiş olmasının⁵ ve sol sendikacılığın henüz emekleme aşamasında olmasının eksikliğini gidermek gibi bir sorumluluğu üstlenmek zorunda kalmıştır. “... Dev-Genç o yıllarda, başı derde girenin kapısını çaldığı bir sivil savunma ve hak arama örgütü gibiydi. Evi yıkılan, işten atılan, parasını patronundan alamayan, toprak sorununu çözemeyen insanların Türkiye’nin dört bir yanından kopup geldiği bir başvuru merkeziydi. Halkın dertlerini sahiplenmek, Dev-Genç’e gücünün çok üstünde işlevler yüklemişti.” diyen Çalışlar’ın (2011: 113) da belirttiği gibi, hemen her kesimin hak arama mücadelesine Dev-Genç önderlik etmiştir. Dev-Genç ne bir öğrenci örgütü ne de bir gençlik örgütü olarak kalabilmiştir. Ancak, dışarıya karşı güçlü bir imge yaratmış olmasına karşın kendi içinde tutarlı bir bütünlük kurabilmiş, sorunlarını halletmiş olduğunu söylemek güçtür.

5 Nitekim Atilla Sarp da IV. Kurultayda “FKF proletaryanın politik örgütünün bazı görevlerini de yüklendiğini” teslim eder (Ant, 14.10.1969: 5).

2. Tasfiyeler ve Politik Ayrışmalar

Dev-Genç, IV. Kurultayda içindeki “ayrık otlarını” ayıklayarak ideolojik tutarlılığını ve örgütsel bütünlüğünü sağlamış görünse de aslında fiilen Mahir Çayan⁶ ve Doğu Perinçek’in⁷ etrafında toplanan iki ayrı gruba bölünmüş durumdadır⁸. Kurultayda üçüncü dönemin faaliyet raporu okunurken Perinçek grubundan Erdoğan Güçbilmez, Türkiye Öğretmenler Sendikası Kurultayında Bülent Ecevit’in yuhalanmasını ve MDD’cilerin ODTÜ Öğrenci Birliği seçimlerinde sosyal demokratlara “devrimci şiddet” uygulamasını millî cepheyi kurmayı engelleyen ve “sol sapma” sonucu meydana gelen davranışlar olarak nitelendirir, bu tür eylemler nedeniyle gerçek sosyal demokratları karşlarına aldıkları uyarısında bulunur. Şahin Alpay, FKF / Dev-Genç’in Marksist bir örgüt olmadığı, asker-sivil aydın zümreden gelen gençlerden oluştuğu ve sayıca çoğalmasına rağmen bilinçliliğin hâlâ yeterli düzeyde olmadığı tespitinde bulunur, “millî cephe” politikası yürütmenin ve bireysel şiddet eylemlerine meydan vermemenin öneminden bahseder. Ömer Özerturgut ise TİP’lilerin tasfiyesinin hatalı bir tutum olduğunu, tasfiye yerine açık tartışmanın daha doğru bir tutum olacağını savunur. Perinçek grubu, Çayan grubunun kendiliğinden gelişen eylemlerinden rahatsızdır. Örneğin Doğu Perinçek İstanbul’da “hareket berekettir” diye gerçekleştirilen bir boykotun sadece “sol sapmanın” değil “teori düşmanlığının” da göstergesi olduğunu savunur (Ant, 14.10.1969: 5).

Atilla Sarp’ın Perinçek’ten “eline kelepçe değmemiş biri” diye bahsetmesi, eylemciliğiyle karakterize edilen Çayan grubunun Perinçek grubunu pasif bulduğunun ve küçümsediğinin ifadesidir. Bu grup millî cephe politikasına karşı değildir; ancak bu politikanın Perinçek ve arkadaşları tarafından yanlış anlaşıldığını ve uygulandığını savunmaktadır. Münir Aktolga’ya göre, millî cephe “küçük burjuvazinin yanlış eylemlerini pohpohlamakla” kurulamayacaktır, “sol Kemalistlerle” bir millî cephe kurmak zaten mümkün değildir, MDD’yi “küçük burjuva politikacılara” alet etmek hatadır. Mahir Çayan ise kendilerine yöneltilen eleştirilere karşılık, Kemalizmi sağ ve sol diye ikiye

6 1969’a dek “boynu kravatlı, eli çantalı” bilinen bir öğrenci olan Çayan, arkadaşı Yusuf Küpeli’nin FKF Genel Başkanı olmasıyla birlikte kendini gösterme ve etkinlik kazanma fırsatı elde etmiştir (Feyizoğlu, 2011:128).

7 AÜHF Kamu Hukuku Kürsüsü asistanıdır. Bir dönem TİP Bilim ve Araştırma Bürosu üyeliğinde bulunmuş ve FKF genel başkanlığı yapmıştır (Feyizoğlu, 2004: 146-149).

8 Bu iki grup, henüz Dev-Genç kurulmadan, 21 Mayıs 1969 tarihinde Mihri Belli’nin annesinin Ankara’daki evinde FKF bileşenlerinden İstanbul merkezli Devrimci Öğrenci Birliğinin lideri Deniz Gezmiş’in de dâhil olduğu toplantıda bir araya gelmiştir. “Devrimci parti” kurma fikrinin tartışıldığı ve tarafların birbirine ağır suçlamalar yönelttiği toplantıda bir uzlaşya varılamamıştır (Zileli, 2000: 308-312).

ayırmanın yanlış olduğunu -Çayan'ın kendi arkadaşıyla da düşünce birliği içinde olmadığı anlaşılmaktadır- esasen “millî kurtuluşçuluk” anlamı taşıyan Kemalizmin “sağ kanat küçük burjuva reformistleri ve emperyalizmin hükümü altında” olduğunu, bireysel şiddet eylemlerini eleştirenlerin “devrimci terör” ile “anarşizm” kavramlarını birbirine karıştırdığını savunur. Toplantıda yaşanan tartışmalar, şiddetli bir kavgaya dönüşür⁹ (Ant, 14.10.1969: 5).

Kurultaydaki şiddetli tartışmalar ODTÜ delegesi ve ASD Yazı Kurulu'nun tek kadın üyesi Seyhan Erdoğan'ın çabalarıyla biraz olsun yatışmış olsa da kurultay bu fikir ayrılıkları giderilmeden sona erer (Sosyalizm ve Toplumsal Mücadeleler Ansiklopedisi, 1988a: 2140). Birbiriyle anlaşamayan bu iki grup arasında arabuluculuk görevini üstlenen bir diğer isim, o günlerde sözü dinlenen ve saygı gören Mihri Belli'dir. Belli, iki grubun da kendisine itibar göstermesinin avantajını, Genel Başkan ve MYK üyelerinin belirlenmesindeki koordinatörlüğüyle kullanır. Yapılan seçim sonucunda MYK'da her iki gruptan da dörder kişi yer alırken, başkanlığa “Belli'nin adamı” olarak bilinen Atilla Sarp seçilir (Yıldırım, 2008: 377). Kurultayda yeni tüzüğü oluşturmak üzere oluşturulan komisyonda da iki grubu temsilen Atilla Sarp, Ruhi Koç, Cihan Alptekin, Münir Ramazan Aktolga ve Doğu Perinçek gibi isimler yer alır (Yıldırım, 2008: 371).

Dev-Genç içindeki fikir ayrılıkları, daha IV. Kurultayın üzerinden bir ay bile geçmeden yeniden ASD'deki¹⁰ yazılarda su yüzüne çıkar. “Aydınlık'ta

9 Bu iki grup arasındaki çatışmanın sadece fikir ayrılıklarından kaynaklanmadığını, ayrıca kişisel anlaşmazlıklara ve iktidar mücadelesine dayandığını söylemek hatalı olmayacaktır. Örneğin Doğu Perinçek'in Mahir Çayan hakkındaki olumsuz fikirlerinin, bu tartışmadan çok daha öncesine dayandığı bilinmektedir. Mihri Belli, *Türk Solu*'nda ilk kez bir Mahir Çayan yazısı yayımlanacağı zaman Doğu Perinçek'in tavrını şöyle anlatır:

“Oportünizmin Keskin Kokusu” yazısını vermişti. (...) Çok güzel bir yazı. “Tamam.” dedim. Perinçek, “Bu adam kimdir belli değil. Karışık. Yazısı basılmasın.” gibi laflar söyledi. “Yok, basılacak.” dedim. Mahir'i de o sıra ayaküstü görmüştüm. Temiz yüzlü, bende güven uyandıran bir genç insan. Yazı da fena değil. Yani, şunun bunun dedikodusuyla tavrımızı belirlemedik. (...) Mahir hakkında gayet şüphe davet eden konuşmalar yapmıştı Perinçek (Feyizoğlu, 2011: 118).

10 ASD, TİP yönetimiyle anlaşmazlık yaşayan Doğu Perinçek ve Erdoğan Güçbilmez ile *Türk Solu*'ndan ayrılmış olan Vahap Erdoğan tarafından 1968 Kasım'ında yayımlanmaya başlar (Feyizoğlu, 2004: 145-146). “Sosyalist Dergi” lejandıyla çıkan dergi, TKP kurucularından Şefik Hüsnü Değmer'in 1920'lerde çıkardığı *Aydınlık* dergisine atfen bu adı taşımaktadır (Zileli, 2000: 266). *Türk Solu* haftalık bir dergi olarak daha çok güncel haber ve yorumlara ağırlık verirken, Ankara'da aylık bir dergi olarak yayımlanan ASD büyük ölçüde teorik yazılardan oluşmaktadır (Çalışlar, 2011: 51). “Sosyalist Dergi” aslında lejand olarak kullanılsa da dergiden genellikle

Dünya ve Türkiye”¹¹ köşesinde aylardır TİP ve CHP’ye yöneltilen eleştirilerin yönü 8. sayıdan itibaren Mahir Çayan ve arkadaşlarına doğrultulmaya başlanır. Bunlardan ilki, “kişisel ihtiraslar”, “disiplinsiz ve sorumsuz davranışlar” ve “gereksiz kahramanlıklar” biçiminde ortaya çıkabilen “küçük burjuva bireyciliği”dir. İkincisi, “yoksul halk kitleleriyle ilişkilerde duygusal davranma” sonucu ortaya çıkan “popülizm”dir. Üçüncüsü, kaynağını “küçük burjuva bireyciliğinde” bulan, “kitle eylemini gözetmeyen ve devrimci mücadelenin başarısını birkaç kişinin bireysel girişimlerine ve kahramanlıklarına terk eden”, kitlelerden kopulduğu zaman ortaya çıkan, kitle ajitasyonunu ve propagandayı ihmal ederek planlı ve programlı eylemler yerine sabotaj hareketlerine ve suikastlara yönelen “terörizm”dir. Dördüncüsü ise, terörizmin başarısızlığı sonrası oluşan yılgınlık nedeniyle ortaya çıkan “pasifizm”dir (ASD, Haziran 1969: 91-92). Eleştiriler, ilerleyen sayılarda daha da keskin bir hâl almaya başlamıştır. 12. sayıda yayımlanan ASD Yazı Kurulu (Vahap Erdoğan, Erdoğan Güçbilmez, Doğu Perinçek, Şahin Alpay, Seyhan Erdoğan, Gün Zileli, Cengiz Çandar, Atıl Ant, Ömer Özerturgut) imzalı “Proleter Devrimci Safları Çelikleştirilelim” başlıklı bildiriye bu hizbin bir manifestosu olarak kabul etmek mümkündür. Bildiriye göre MDD hedefini bir slogan olarak benimsese de onun özünü, politikasını ve taktiklerini kavrayamayan her eylem proleter devrimci çizgiden sapma eğilimindedir. Bu tür eylemlerin kitlelerden kopuk ve kitleleri devrimci saflara kazanma hedefine yönelmeyen tarafları “küçük burjuva devrimciliğinin” damgasını taşımaktadır, bu hataları açıkça eleştirerek sistematik hâle gelmelerinin önüne geçmek gerekmektedir (Erdoğan vd., 1969: 423).

Çayan ve arkadaşları, eleştirilerini daha sonra farklı yazılarda tekrarlamaya devam eden bu grubu tutumlarını değiştirmeye davet eder; ancak onlar geri adım atmayınca bölünme kaçınılmaz hâle gelir¹² (ASD, Ocak 1970:

“Aydınlık” değil “Aydınlık Sosyalist Dergi” olarak bahsedildiği için bu çalışmada da uzun ismin kısaltılmış hâli (ASD) tercih edildi.

11 “Aydınlık’ta Dünya ve Türkiye”, ASD Yazı Kurulunun çeşitli güncel konulara ilişkin görüşlerini açıkladığı bir köşedir. Ancak dergiye emek veren herkesin aynı çizgide olduğunu söylemek güçtür. Yazı Kurulunda yer alan kişilere göre bu köşenin çizgisi ve yaklaşımları da değişiklik göstermiştir. FKF / Dev-Genç içindeki iki grubun görüş ayrılıkları ve mücadelesi ASD’ye de yansımış; derginin künyesinde Kurucular Adına Sahibi ve Sorumlu Yazı İşleri Müdürü olarak kimlerin isimlerinin yazılacağı bir rekabet meselesi hâline gelmiştir. Gerek künyede yazan isimler gerekse yayımlanan yazıların içerikleri bakımından belli ölçüde bir denge sağlanmış olsa da ASD’nin yönetiminde Perinçek ve arkadaşları baskındır. Bu grubun dergideki hâkimiyeti özellikle 11. sayıdan itibaren daha da güçlenmiştir.

12 Bu iki hizbin görüş ayrılıklarını daha iyi kavrayabilmek için, Şahin Alpay’ın 13. sayıdaki “‘Türkiye’nin Düzeni’ Üzerine” başlıklı yazısına ve 15. sayıda Mahir

161-162). Derginin 15. sayısı basım aşamasındayken, Münir R. Aktolga sahiplik belgesine dayanarak matbaadaki basımı durdurur ve dergiye el koyar. Dergide çalışma olanağı kalmayan E. Güçbilmez, D. Perinçek, Ş. Alpay, Ö. Özerturgut, A. Ant, G. Zileli ve C. Çandar, *Proleter Devrimci Aydınlik* (PDA) dergisini kurar. Aslında bu grubun ilk yayını 8 Temmuz 1969'dan 12 Mart Muhtırası sonrasındaki sıkıyönetime kadar 15 günlük gazete olarak çıkan *İşçi-Köylü* gazetesidir (Sosyalizm ve Toplumsal Mücadeleler Ansiklopedisi, 1988a: 2141). PDA'cılarının bir yandan *Türk Solu* ve ASD çevrelerinde yer alırken diğer yandan *İşçi-Köylü*'yü yayımlayarak hâlihazırda ayrı bir yoldan gittiğini söylemek yanlış olmaz. Her ne kadar ASD ve *Türk Solu*'nda tanıtımları yapılsa ve MDD hareketinin bütünü temsil eden bir gazete olarak lanse edilse de *İşçi-Köylü*'nün sadece bu gruba ait olduğu bilinmektedir¹³.

ASD'den tasfiye edilenler, kurucular adına sahiplik belgesini diğer kurucuların da rızasıyla elinde bulunduran Aktolga'nın Ağustos'ta kendisinin de katıldığı ve oy birliğiyle alınan bir kararla sahiplikten ve yazı kurulundan ayrıldığını; nitekim 11. sayıdan itibaren künyede adının yer almadığını, devir işlemlerinin yapılmamış olmasından faydalanarak dergiye el koyduğunu öne sürer (PDA, Ocak 1970: 161). Sevim Belli ise ASD'de yaşanan tartışmalar karşılıklı suçlamalara dönüşmeye başlayınca sahiplik konusunda yaşananları şöyle anlatır:

(...) sanki eylemcilerle dergiciler karşı karşıya geliyor gibi bir ayrımın doğması önlenemedi... Gene de sonuç olarak taraflar birlikte çalışma düzenini sürdürmekten yana istek belirttiler ve birlikte çalışmanın koşullarını saptayan bir protokol hazırlandı. Doğu ve arkadaşları protokolü alıp gittiler. Kendi aralarında ve diğer arkadaşlarıyla tartışacaklardı. Akşamüzeri de imzaladıklarını söyledikleri protokolü geri getirdiler. Gün Zileli idi getiren. Ancak protokol değiştirilmiş ve bu konuda hiçbir açıklama yapılmamıştı. Doğu Perinçek ve arkadaşları Aydınlik dergisine el koydular. (...) Dergiyi kendileri sürdürmek istiyorlardı. Bir akşam (...) Dev-Genç'ler fırtına gibi geldiler, Aydınlik dergisine sahip çıkma konusunda onay alıp gene geldikleri gibi gittiler... Sonra öğrendik ki, Aydınlik dergisini ötekilerden, yani daha önce el koyanlardan geri

Çayan'ın ona cevaben kaleme aldığı "Sağ Sapma, Devrimci Pratik ve Teori" başlıklı yazısına bakılabilir.

13 Bu grup, 26 Mayıs 1969 tarihli toplantının hemen sonrasında bir "çelik çekirdek" olarak temelleri atılan (Zileli, 2000: 311-312) ve ileride kendini "... Türkiye proletaryasının Marksizm-Leninizm-Mao Zedung Düşüncesiyle silahlanmış siyasi partisi" olarak tanımlayacak olan Türkiye İhtilalci İşçi Köylü Partisini (TİİKP) oluşturacaktır (TİİKP Davası Belgeler – 1, 1975: 9-10).

almışlardı. Ve Münir Aktolga derginin sahibi olması dolayısıyla yasal yollara başvurmuştu (Feyizoğlu, 2011: 171).

ASD’de yaşanan ayrılıklar, kaçınılmaz olarak Dev-Genç’e de yansır ve MDD hareketinde yaşananların tartışılarak ortaya konup netleştirilmesi için Dev-Genç MYK 18 Ocak 1970’te AÜSBF’de toplanır. Toplantıda her dernekten iki temsilci olmak üzere delegelerin neredeyse tamamı hazır bulunur. Tarafların karşılıklı suçlamalar yönelttiği toplantıda MYK üyesi dört PDA’cı görevlerinden alınır, İstanbul Bölge Yürütme Kurulu yeniden seçilir (Yıldırım, 2008: 477). Böylece Dev-Genç, 1969 Kasım’ında TİP’lileri tasfiye ederek başladığı yolculuğuna bir MDD’ci grubu da tasfiye ederek daralmış bir kadronun yönetiminde devam eder.

1970 sonlarına doğru Federasyonun örgütsel şemasının yapılandırılması ihtiyacı yeniden baş gösterir ve kurultay kararı alınır. Kurultay toplanmadan bir gün önce, yurt genelinde Dev-Genç’e yönelik baskınlar düzenlenir. Genel Başkan Atilla Sarp ve diğer MYK üyelerinin yanı sıra İstanbul Bölge Yürütme Kurulunun bazı üyeleri tutuklanırken Anadolu’daki bazı şubelerin üyeleri gözaltına alınır. Dev-Genç’in Olağan V. Kurultayı¹⁴ 17 Ekim 1970 tarihinde AÜSBF’de genel başkansız olarak toplanır (Yıldırım, 2008: 536). Kurultayda, Mihri Belli ile Mahir Çayan ve arkadaşları, delegeler önünde PDA grubuna karşı birlik görüntüsü sergiler. ASD ile PDA grupları arasındaki ideolojik mücadeleye sahne olan kurultayda PDA adına konuşan Ömer Özerturgut ve Erdoğan Güçbilmez, kendilerine yöneltilen “kampus Maoculuğu” suçlamalarına Maoculuğun ne olduğunu açıklayarak yanıt verir. ASD’nin görüşlerini açıklamak üzere söz alan Mahir Çayan ise polemikçi bir üslupla teorik açıklamalarla dolu dört saatlik bir konuşma yapar. Çayan’ın PDA grubunun SSCB’ye karşı düşmanca tavrını eleştirmesi üzerine “Rusya sosyal-emperyalisttir” diye bağırarak bir delegeye “Aptal arkadaşım, hataları ne olursa olsun hemen yanı başımızdaki sosyalist bir ülke olan Sovyetler Birliği’ne ‘emperyalist’ diyemezsin” yanıtını vermesi salondan büyük bir alkış alır. PDA grubunun kazanma şansı olmadığı için liste çıkarmamış olmasını alayla karşılayan ASD grubu, seçime blok hâlinde katılır (Zileli, 2000: 412) ve yeni, yıpranmamış, daha genç üyelerden kurulu MYK üzerinde uzlaşmaya varılır. ODTÜ Sosyalist Fikir Kulübü Başkanı ve Mimarlık Fakültesi öğrencisi Ertuğrul Kürkçü başkanlığa¹⁵ seçilir. Genel

14 Belki de “Dev-Genç’in I. Kurultayı” demek daha doğru olabilir. Ancak aynı örgütsel omurga üzerinde devam edildiği ve sadece isim ve tüzük değişikliğine gidildiği için FKF ve Dev-Genç’in tarihi ortaktır. Bu nedenle Dev-Genç kaynaklarında V. Kurultay olarak geçmektedir.

15 “Ertuğrul Kürkçü, daha bir buçuk yıl önce, uzun saçlı bir ‘hippy’ olduğu gerekçesiyle Yusuf Küpeli ve Ergun Aydınöğlü tarafından bir Dev-Genç yürüyüşünden çıkarılmış,

sekreterliğe Sinan Kazım Özudođru (Sosyal Hizmetler Akademisi), genel saymanlığa Zafer Kutlu (AÜSBF), MYK üyeliğine Oğuzhan Müftüoğlu (AÜ Hukuk Fakültesi / AÜHF), Hüseyin Yavuz (AÜDTCF), Fevzi Bal (AÜZF), Cemal Selmanpakođlu (ODTÜ), Levent Eren (HÜ), Şaban İba (AİTİA) oy birliğiyle seçilir (Sosyalizm ve Toplumsal Mücadeleler Ansiklopedisi, 1988a: 2158). Yönetim değişmiş olsa da Dev-Genç'in sorunları devam etmektedir. Tasfiye edilen PDA'cılar arasında yer alan Gün Zileli, Dev-Genç'in 1970 yılındaki görünümüne dair yıllar sonra şu değerlendirmede bulunacaktır:

1970 yılının, Dev-Genç'in tarihinde, hem bir zirve, hem de başaşağı gidişin başlangıcı olduğunu rahatlıkla söyleyebilirim. Zirveydi, çünkü Dev-Genç, ülke çapında gençlik kitlesi üzerinde tartışılmaz ve rakipsiz bir egemenlik kurmuştu. Bununla da kalmamış, Dev-Genç adı, işçi ve özellikle köylü kitleleri üzerinde sihirli bir etki yapan, etkili ve esrarlı bir güce dönüşmüştü. Dev-Genç neredeyse bir partinin fonksiyonlarından fazlasını yerine getirmeye başlamıştı. Her yerde emekçi gençlerden ve köylülerden oluşan yerel Dev-Genç grupları fişkırdı. Dev-Genç'in ünü ve etkisi (...) kendi boyunu bile aşmıştı. Ne var ki, kenarlara doğru yayılma bütün gücüyle sürerken, Dev-Genç'in merkezinde yozlaşma ve merkezi güçleri, büyük ölçüde "faşistlerle kavga"ya ve "okulların korunması"na hapsedilmişti. Bu kısır mücadele, merkezdeki güçlerde yavaş yavaş yorgunluk ve bıkkınlık eğilimlerinin ortaya çıkmasına yol açmaya başlamıştı. Bunun ötesinde, Ankara ve İstanbul gibi büyük kentlerde yürütülen ideolojik mücadele, giderek ilerletici olmaktan çıkmış ve esas olarak demagojik bir mahiyet kazanma eğilimine girmişti (Zileli, 2000: 366).

Bu dönemin Zileli'nin ifadesiyle "esas olarak demagojik bir mahiyet kazanma eğilimine" giren ideolojik mücadelesine ve saflaşmalarına, uluslararası sol hareketlerde oluşan kırılmalar yön vermektedir. Uluslararası etki, ya Çayan ve Perinçek gruplarında olduğu gibi hâlihazırdaki ayrışma eğilimlerini tetiklemiş ya da yeni polemikler yaratmıştır. 1965 sonrasının önceki dönemlerden önemli bir farkı, eskiden tek merkezin –Komintern- etkisi söz konusu iken, artık uluslararası merkez sayısının artmasıdır¹⁶. Türkiye'deki sol hareketleri

o dönemin 'asi genç'lerinden biriydi. Kongreden beş altı ay önce saçlarını kesip 'hippy'likten vazgeçmiş, Mahir kesimine bağlı sert ve kararlı bir militan olarak temayüz etmeye başlamıştı." (Zileli, 2000: 412).

16 Kültür Devrimi, Çin'i Sovyetler Birliği'ndeki komünizm pratiğinden ümidini kesen herkes için ideolojik ve pratik merkez konumuna getirmiş, Çin-Sovyet gerilimi ve rekabetinde Çin'den yana tavır takınmalarına yol açmıştır. Bu gerilimin temelinde, Kruşçev döneminde (1958-1964) yürürlüğe giren "de-Stalinizasyon" politikalarının Çin tarafından "revizyonizm" olarak algılanması yatmaktadır. Mao, Sovyetler'i

uluslararası etkilere bu denli açık kılan etkenlerden biri iletişim teknolojilerindeki gelişme ise, diğeri de yerel tarihsel birikime açıklama getirmekle kalmayıp bu birikimi devrimci mücadeleye aktaracak bir modele duyulan gereksinimdir (Akın, 2008: 86).

Nitekim PDA grubu, kendini henüz inşa etmekte olduğu için ideolojik çizgisini netleştirirken “Mao Zedung düşüncesi”ni kılavuz edinmiştir. Bir düşünce sadece belli yönleriyle benimsenemeyeceği için Maoçu söylemin tüm unsurlarıyla kabul edilmesi gerekliliği doğmuş; fakat Sovyetler Birliği için kullanılan “sosyal-emperyalist” deyimini hazmetmek ve telaffuz etmek kolay olmamıştır. Doğu Perinçek ve Ömer Özerturgut, geniş kesimlerin ikna edilmesi için daha temkinli davranılması ve ÇKP’nin söyleminin biraz yumuşatılarak, kendine özgü bir dil içinde kullanılması görüşünü ortaya atmıştır. Halil Berktaş ve Şahin Alpay başta olmak üzere Ankara’daki “teorisyenler” ile Çapa Yüksek Öğretmen Okulu öğrencisi İbrahim Kaypakkaya ve Robert Kolej Yüksek Okulu öğrencisi Garbis Altınöğlü’nün başını çektiği “köylücüler”, bu temkinli yaklaşıma karşı çıkmıştır¹⁷ (Zileli, 2000: 375-377).

1970 yılı yoğun ideolojik tartışmalarla geçmiş, bu tartışmaları sürdüren önder kadrolarla Dev-Genç’in tabanı arasında derin bir boşluk oluşmaya başlamıştır. Sadece belli kişiler arasında yaşanan tartışmalar, sosyalist öğrencilerin gündemini oluşturabilmekten uzak kalmıştır. Gün Zileli’nin dikkat çektiği, ideolojik mücadelenin ilerletici olmaktan çıkıp demagojik bir niteliğe

“proletarya diktatörlüğü idealinden geri adım atmak, Batı’yla ‘barış içinde bir arada yaşama’ ilkesini kabul etmek ve hepsinden önemlisi kapitalizmi Rusya’da yeniden tesis etmek”le itham etmiş; Çin Komünist Partisi (ÇKP) “Marksizm-Leninizmin gerçek mirasçısı ve temsilcisi olduğunu” öne sürmüştür. ÇKP’nin Sovyetler’e yönelik eleştirileri, 1968’de Brejnev’in doktrinine dayanarak Çekoslovakya’nın işgaliyle başka bir boyuta taşınmıştır. Mao bu doktrini ve işgali kendi egemenliğine en büyük tehdit olarak algılamış ve Sovyetler’i “sosyal emperyalist” olmakla itham etmiştir. İki ülkenin silahlı birlikleri arasında ufak çatışmaların da yaşandığı bu süreçte, Mao SSCB’yi “Alman faşizmi tipinde bir burjuva diktatörlüğü”, SBKP de ÇKP’yi “sosyalist hareketi bölen küçük burjuva milliyetçiler” olarak nitelendirmiştir (Akın, 2008: 99-100).

- 17 Türkiye’de Maoculuğun temsilcisi olarak öncelikle bu grup tanınsa da Çayan ve arkadaşlarının düşüncelerinin biçimlenmesinde de Mao Zedung’un derin izleri vardır. Çayan, 1970 Haziran’ında yayımlanan “Yeni Oportünizmin Niteliği Üzerine” başlıklı yazısında Mao Zedung’un halk savaşı teorisinin PDA’cılar ve Yön-Devrim Hareketi tarafından yanlış anlaşıldığını öne sürer. Çayan bu yazısında Marksist-Leninist bir kesintisiz devrim teorisi olan MDD teorisinin Mao Zedung’un “işçi sınıfının hegemonyasında temel gücü köylü kitlelerinin teşkil ettiği devrim ordusunun kırlardan şehirleri fethetmek teorisi” ile daha da zenginleştiğini savunur (Çayan, 1970).

bürünme eğilimi Dev-Genç yönetiminin de dikkatini çekmiş olmalı ki, kadroların teorik ve ideolojik eğitimi üzerine eğilme gereği duyulmuştur.

3. Entelektüel ve Örgütsel Yetersizlikleri Giderme Çabaları

FKF / Dev-Genç nitelikli, düzenli ve sistematik bir biçimde yayımlanan, örgüt hakkında haberler veren, örgütün yurt ve dünya gündemi hakkında değerlendirmelerini kamuoyuna sunan merkezî bir yayın organına uzun süre sahip olamamıştır. FKF döneminde çıkartılan ve pek ömürlü olmayan *Kavga*'dan¹⁸ sonra 1970 Mart'ına dek, bu alandaki boşluk MDD çizgisindeki dergilerle ve üniversitelerdeki kulüplerin yerel yayınlarıyla doldurulmaya çalışılmıştır. 1970 Mart'ında yayımlanmaya başlayan *İleri* bu ihtiyacın giderilmesi için önemli bir adımdır; fakat sadece altı sayı yayımlanabilmiştir. Derginin sahipliğini Federasyon adına ilk dört sayıda Atilla Sarp ve son iki sayıda Ertuğrul Kürkçü, yazı işleri müdürlüğünü Ersen Olgaç üstlenmiştir (Yıldırım, 2008: 486; Sosyalizm ve Toplumsal Mücadeleler Ansiklopedisi, 1988a: 2141).

1970 sonlarında *İleri*'de yayımlanan ve Dev-Genç yönetiminin imzasıyla yayımlanan “İdeolojik Eğitimi Gerçekleştirelim” başlıklı yazıda, bu tarihe dek teorik ve ideolojik eğitim konusunda söylenenlerin ya küçümseyici bir tavırla “fetva vermek” ya da “birkaç genel tekerleme”den öteye gidemediği özeleştirisinde bulunulur. Yazıya göre, herkesin bilgisi diğerinden “ya beş kelime fazla ya da beş kelime az”dır, Dev-Genç kadrolarının teorik yetersizliği Marksizmin genel doğrularından bahsedenlerin bile “üstün teorik yetenek” diye nitelendirilmesinden bellidir, ideolojik ve teorik eğitim meselesi ciddiyetle ele alınmalıdır, bir “proleter devrimcisi” bilimsel sosyalizmi kendine eylem kılavuzu edinmeli ve bilgisini ülkesinin sömürülen sınıflarının yararına kullanmalıdır, sadece Marksizmi değil Türkiye'nin özelliklerini de iyi bilmek gerekmektedir (İleri, Ekim 1970: 28). Teorik eğitim programında okunacak kaynaklar arasında ağırlıklı olarak Marx, Engels, Lenin, Stalin ve Mao Tse Tung, Lin Biao, Giap gibi teorisyenlerin başlıca yapıtlarının yanı sıra, Leo Huberman'ın *Sosyalizmin Alfabetesi* ve Georges Politzer'in *Felsefenin Temel İlkeleri* adlı yapıtları da yer almaktadır (İleri, Ekim 1970: 30).

Dev-Genç yönetimi, bu süreçte sadece entelektüel yönden değil örgütlenme yönünden de MDD hareketinin gereksinimlerini karşılayamadığının farkına varmıştır. Örneğin Münir R. Aktolga, *İleri*'nin ilk sayısında, kitlelerden kopuk entelektüel tartışmaların devrimci hareketi bir yere vardırılmayacağı anlaşılacak farklı bölgelerdeki toplumsal sorunlara “genç militanlar” olarak

18 11 Ocak 1967'de yayımlanmaya başlayan bu dergi, ancak altı sayı çıkabilmiştir (FeYZoğlu, 2004: 128).

destek verilmeye başlandığını, bu gibi faaliyetlerin deneyim kazandırsa da Türkiye'nin dört bir yanında gelişen hareketleri belirli bir merkezde toplamaya yetmediğini yazar (Aktolga, 1970: 27). Tasfiyelerin ardından kesilmediği ve yönetim değişikliklerinin yaşandığı Dev-Genç'in, "proleter devrimci" hareketin parçalı ve dağınık yapısını toparlamada yetersiz kaldığı gün geçtikçe daha çok hissedilmeye başlanır ve bu duruma bir çare üretme arayışları başlar. Merkezî bir örgüte, hatta başarılı olabilirse partiye gereksinim duyulmaktadır; çünkü "oportünist yönetici kliğin elinde" olduğu düşünülen TİP'ten büsbütün umut kesilmiştir. Tam da IV. TİP Kurultayı ile aynı günde ASD öncülüğünde başlayan, TİP içinden ve dışından MDD'cilerin bir araya geldiği, iki gün süren bir toplantı düzenlenir. "Devrimci TİP Kurultayı" olarak da adlandırılan 29-30 Ekim Toplantısı'nın düzenlenmesinin nedeni, TİP içinde iktidar mücadelesi vermenin ya da savundukları görüşler doğrultusunda kararlar alınması için çalışmanın bir sonuç getirmeyeceğine kanaat getirilmesidir. "Resmî" TİP Kurultayı tanınmamış, yok sayılmıştır.

29-30 Ekim Toplantısı'nda bir yol haritası oluşturulamamıştır. Belirlenen en somut görev, hazırlık çalışmaları süresince ülkenin çeşitli bölgelerindeki "proleter devrimci" gruplar arasında irtibatı sağlamak ve bir platform tasarısı hazırlamak üzere ASD Yazı Kurulu'nun görevlendirilmiş olmasıdır (ASD, Ocak 1971: 240). Kısa sürede parti kurma işinin ne mümkün ne doğru olduğu anlaşılmış, parti kurmanın bir süreç işi olduğu konusunda fikir birliğine varılmış olsa da kafa karışıklığının ve belirsizliğin giderilememiş olması bir taraftan işçi ve köylü birlikleri kurulurken, diğer taraftan da özellikle Anadolu'dan ASD'ye bundan sonra ne yapılacağına dair akıl danışan mektupların yollanmış (Kardam, 1970: 123) olmasından anlaşılmaktadır. 29-30 Ekim Toplantısı amacına ulaşamamış, MDD hareketini bir parti etrafında örgütlemek yerine bölmüştür. Belli'nin toplantıda yaptığı konuşma, Çayan ve arkadaşlarının ASD'den kopuşuyla sonuçlanmıştır. Tartışmanın düğümlendiği belli başlı konulara değinmek yararlı olacaktır.

Belli, esas olarak parti kurmaya karşı olmasa da parti kurma çabasının uygulanma biçimine birtakım eleştiriler yöneltir. Ona göre, öncelikle "proleter devrimci" hareketin tüm sorumluluğunun öğrenci hareketinde toplanmış olması yanlıştır, ağırlığın işçiler ve köylülerde olması gerekmektedir. Belli'ye göre "Filipin demokrasıcılığı" ve tüm dayanakları ortadan kalkmadıkça parti kurmak bir anlam ifade etmemektedir; parti kurmak, Türkiye'nin ekonomik ve siyasî bağımsızlığını kazanma ve gerçek demokrasiyi kurma mücadelesinden ayrı tutulmaması gereken bir iştir (Belli, 1971: 213-214). Bir diğer tartışma konusu, Belli'nin milliyetçilik anlayışıdır. Belli, milliyetçilik teriminin burjuvazinin millî nitelik taşıdığı çağda farklı, bu niteliğini yitirdiği çağda farklı anlamlara geldiğini savunur. Ona göre sosyalizmin büyük isimleri de burjuvazinin millî bir sınıf niteliği gösterdiği çağda yaşadıkları için milliyetçilik terimini "yurtseverlik"

anlamında değil, burjuvaziye özgü bir nitelik olarak kullanmıştır; oysa burjuvazinin millî niteliğini yitirdiği bu çağda, sosyalistler bu terimi “yurtseverlik” ve “millîlik” anlamında pekâlâ kullanabilirler; çünkü kim bağımsızlık ve uluslaşma (feodal kalınlardan kurtulma) mücadelesi veriyorsa, asıl milliyetçi odur (Belli, 1971: 227). Çayan ve arkadaşlarının Belli’ye itirazları Ertuğrul Kürkçü, Yusuf Küpeli, Münir R. Aktolga ve Mahir Çayan imzasıyla Ocak 1971’de Kurtuluş Yayınları’ndan broşür olarak yayımlanan *Aydınlık Sosyalist Dergi’ye Açık Mektup*’ta ortaya konmuştur.

Çayan ve arkadaşlarına göre, Belli’nin savunduğu “aşağıdan yukarı, en demokratik şekilde kuracağız ve işçiler, köylüler ilk dönemde sayıca ağır basacaklardır” görüşü, Leninizmin “oportünizm” diye mahkûm ettiği demokratik örgütlenme modelinden başka bir şey değildir; bu modeli esas alarak kurulacak bir örgütün devrimci bir parti ve emperyalizmle savaş örgütü değil, bir düzen örgütü olacağı açıktır. Çayan ve arkadaşlarına göre Belli, Leninizmin ikinci etapta şart koştuğu “kuruluş döneminde işçilerin ve köylülerin çoğunlukta olması”nı ilk etapta şart koşarak hataya düşmektedir. Leninizme göre, ilk etapta emekçi-aydın ayrımı yapılamayacağını, oportünizmin daima ilk dönemde aydın- işçi ayrımı yaparak aydın düşmanlığı yarattığını ve işçilerin yanındaymış gibi görüldüğünü savunan bu gruba göre, önemli olan işçi sınıfıyla özdeşleşmiş, ömrünü devrime adanmış, asgarî bir Marksist eğitimden geçmiş ve belli alanda uzmanlaşma yolunda olan “profesyonel devrimcilerin” yönetimde olmasıdır. İlk etapta sayıca az ama demir gibi bir disipline sahip “çelik çekirdek” önemlidir, emekçilerin mutlak çoğunluğu elde etmesine ikinci etapta sıra gelecektir (Çayan, 2003: 162-163). Çayan ve arkadaşları, Belli’nin kendini “devrimci milliyetçi” olarak tanımlamasını, sosyalistlerin aynı zamanda koyu milliyetçi olduğunu ve bunun enternasyonalizmle çelişmediğini savunmasını, “küçük burjuvaziye bel bağlamasının” bir sonucu olarak proleter devrimcilikten taviz vermesi olarak değerlendirir. Onlara göre sosyalistler “milliyetçi” değil, “yurtsever”dir ve nasyonalizm ile emperyalizm birbirine taban tabana zıttır (Çayan, 2003: 165). Bu ayrılığın sadece politik nedenlerden kaynaklanmadığını, Belli’den kopuşun aynı zamanda eski kuşakların vesayetinden kopuş anlamı da taşıdığını belirtmek gerekir. Mektubun şu bölümünde, “eski tüfeklerle” bağları koparmama yönündeki görüşler “feodal” olarak nitelendirilmektedir:

Bazı arkadaşlar M. Belli’nin tarihi temsil ettiğini, bu yüzden M. Belli arkadaşın sağcı görüşlerine karşı olmayı devrimci hareketin geçmişi, tarihi ile bağları koparmamak için bu görüşlere katlandıklarını, dolayısıyla Mihri Belli’ye angaje olduklarını söylemektedirler. Bu temelsiz, saçmasapan ve devrimci olmayan bir tutumdur. Bu ilişkiler sosyalist ilişkiler değildir. Bunlar devrimci olmayan anormal ilişkilerdir; feodal ilişkilerdir. (...) Biz sadece “ben tarihim, bana karşı olan tarihe karşıdır” görüşüne karşı

çıkıyoruz. Ve bu görüşün sahibi ile bağlarımızı kopartıyoruz; tarihle değil!
(Çayan, 2003: 155).

Çayan ve arkadaşları, kendilerinden daha deneyimli sosyalistlere saygı göstermeye ve öncelik tanımaya, eski kuşaklarla aralarında bir hiyerarşi oluşmasına karşı çıkmamaktadır; ancak Belli'nin “yanlış” görüşleriyle saygıyı hak etmediğini savunmaktadır (Çayan, 2003: 156). Böylece birkaç yıldır süregelen ortaklık, bu tartışmayla son bulmuştur. ASD, Belli ve çevresi tarafından yayımlanmaya devam etmiş; Dev-Genç ise bütünüyle Mahir Çayan'ın arkadaşlarının yönetiminde kalmıştır.

4. 1971 Baharı: Kısa Sürmüş Bir Öykünün Sonu

1971 yılına gelindiğinde, teorik tartışmalar sonucu parçalanmış ve dar bir grubun yönetiminde kalan Dev-Genç'in ömrünü tamamladığını söylemek yanlış olmaz. Çayan ve arkadaşlarının bir parti kurma hedefi doğrultusunda “Kurtuluş Grubu”¹⁹ olarak örgütlendiği (Sosyalizm ve Toplumsal Mücadeleler Ansiklopedisi, 1988b: 2177-2178) ve Dev-Genç'le eskisi gibi yakından ilgilenemediği bu dönemde, eli kalem tutan belli başlı kişiler dışında kalanların teorik birikiminin yetersizliği konusundaki özeleştirilerin haklılığı kısa süre sonra yaşanan 12 Mart Muhtırasına verilen ilk tepkide ortaya çıkacaktır. MYK üyesi Oğuzhan Müftüoğlu'nun belirttiğine göre, 12 Mart akşamı bazı sendikalar, oda başkanları ve Dev-Genç adına bir bildiri yazmak üzere oluşturulan komisyona Dev-Genç'i temsilen Ertuğrul Kürkçü katılır. Kürkçü'nün “demokratik kuruluşlardan kopmamak adına imzaladığını” söylediği bildiri ertesi gün “Devrimci güçler muhtırayı destekliyor” şeklinde değerlendirilir (Bostancıoğlu, 2011: 11).

Muhtıra karşısındaki kafa karışıklığı yalnızca Dev-Genç'e özgü değildir. Solun genelinin ne tepki vereceğini bilememesinde, Yıldırım'ın (2008) da

19 *Kurtuluş*, Mayıs 1970'ten itibaren “İşçilerin Köylülerin Gazetesi Kurtuluş” adıyla aylık bir gazete olarak yedi sayı yayımlanmıştır. Ayrılıktan sonra Çayan ve arkadaşları tarafından Nisan 1971'den itibaren “Devrim için savaşmaya sosyalist denmez” lejandıyla yine aylık olarak iki sayı yayımlanabilmiştir (Bkz. TÜSTAV Arşivi. <https://www.tustav.org/sureli-yayinlar-arsivi/kurtulus/>) İsmi bu gazeteden alan ekip, Nisan 1971 itibarıyla Çayan'ın önerdiği adla “Türkiye Halk Kurtuluşu Parti-Cephesi” (THKP-C) olarak anılacaktır (Sosyalizm ve Toplumsal Mücadeleler Ansiklopedisi, 1988b: 2181). Örgütlenmesinin ilk evresinde şehir gerillasına ve öncü faaliyetlerine sıcak bakmayan bu örgüt, uzun vadeli bir mücadele tarzı öngörür. Ancak Deniz Gezmiş ve arkadaşlarının (Türkiye Halk Kurtuluş Ordusu) banka soygunu sonrasında, Mahir Çayan ve arkadaşlarının yörüngesi de ses getiren şehir eylemlerine doğru kayacaktır (Feyizoğlu, 2011: 332-337).

belirttiği üzere, o güne kadar Marksist bir devlet-ordu tahlili yapılamamış olmasının yanı sıra TSK'dan ilerici-devrimci bir hareket beklenmesinin de payı vardır (s. 580). Bu tarihlerde, bazı generallerin önderliğindeki genç subaylar 8 Mart'ı 9 Mart'a bağlayan gece yapılacak "ilerici" bir darbenin hazırlığı içindeyken, beklenen darbe yerine emir komuta zinciri içindeki 12 Mart Muhtırası gerçekleşmiştir (Çavdar, 1999: 204-205). Dev-Genç ileri gelenleri, 9 Mart Darbesini planlayan subaylarla birlikte hareket etmese de darbeden yararlanmayı ummuştur.

Münir R. Aktolga, o tarihlerde herkesin kafasının karmakarışık olduğunu, darbeye karşı olsalar da oluşacak "karambolden" sıyrılmayı umduklarını belirtir. Ertuğrul Kürkçü de THKP-C olarak TSK içinde örgütlü olduklarını, 9 Mart'çı arkadaşlarının "hükümetten mi, bizden mi yanasınız" sorusuna "katılacağız, karşı koymayacağız" şeklinde yanıt verdiklerini söyler. Niyetleri, TSK içinde çatışmalar derinleşince, TSK'daki arkadaşlarının yanında mücadeleye katılmaktır. Kürkçü'nün deyişiyle bu "fantastik" ve "irrasyonel" bir plandır, ancak iddia edildiği gibi darbe planı değildir. "Biz devrimciyiz, komünistiz, işin içinden çıkarız!" diye bir darbeden devrimci imkân yaratmak umulmuştur (Kürkçü, 2009: 209).

Komutanlar birkaç gün içinde gerçekleştirdiği üç hamleyle cuntacı subayları ekarte etmeyi başarmıştır. 8-9 Mart gecesinde gerçekleşmesi planlanan darbe, Kara Kuvvetleri Komutanı Faruk Gürler ve Hava Kuvvetleri Komutanı Muhsin Batur tarafından "ertelendiği" söylenerek darbeciler bir belirsizliğin içine itilmiştir. Üç gün sonra hükümete verilen muhtıra ile radikal subayların da devirmeyi hedefledikleri Demirel hükümeti muhtıranın hedefi olarak sunulmuş ve Muhtıraya ilerici / Atatürkçü bir görünüm verilmiştir. Birkaç gün sonra da 8 general ve amiral ile 11 albayın emekli edilmesi, farklı rütbelerdeki 30 subayın da yerlerinin değiştirilmesi ile birlikte TSK içindeki süreç tamamlanmıştır (Aydınoglu, 2011: 290-291).

İlk etapta muhtıranın renginin iyi anlaşılmasında, Ordu içindeki ideolojik ayrışmalardan ileri gelen belirsizliğin yanı sıra, Muhtıranın "Atatürkçü" görünen retoriklerinin de etkisi olmalıdır. Muhtırada "Türk milletinin ve sinesinden çıkan Silahlı Kuvvetleri'nin bu vahim ortam hakkında duyduğu üzüntü ve ümitsizliğini giderecek çarelerin, partiler üstü bir anlayışla Meclislerimizde değerlendirilerek, mevcut anarşik durumu giderecek Anayasanın öngördüğü reformları Atatürk'çü bir görüşle ele alacak ve İnkılâp Kanunlarını uygulayacak kuvvetli ve inandırıcı bir hükümetin demokratik kurallar içinde teşkili zarurî görülmektedir." ifadesi yer almaktadır (Milliyet, 13.03.1971: 1). Oysa mevcut "anarşik" durumu ortadan kaldıracak ve Anayasa'nın öngördüğü reformları uygulayacak hükümetin "Atatürkçü" bir görüşe sahip olması gerektiği vurgusu, Çubukçu'nun (2008) vurguladığı gibi Atatürkçülüğün ifade ettiği anlama yeniden devletçi bir içerik kazandırma çabasından ileri gelmektedir. Ülkedeki

anarşiyi ve kaosu yaratanlarla “gerçek” Atatürkçülük arasındaki ayırım netleştirilmek istenmiştir. 12 Mart rejimi, anti-emperyalist ve anti-feodal temalar üzerinde yükselen kitlesel öğrenci / gençlik hareketinin kendini ifade ederken başlıca referanslarından biri olan Kemalizmi “devletleştirmeye” ve “muhalafet bayrağı olabilecek tüm öğelerinden arındırmaya” girişmiştir (s. 169).

Dev-Genç daha sonra sadece kendi adına bir bildiri yayımlayarak görüşlerini netleştirir. “İşçiler, Köylüler, Gençler, Yurtseverler, Askerler, Bütün Halkımız!” diye başlayan bildiriye göre, “emperyalizm dönemi”nde zaten var olan buhran, işçi ve köylü hareketleriyle daha da derinleşmiştir. Bildiride, kendi aralarında çeşitli çıkar gruplarına bölünen egemen sınıfların ülkeyi yönetemez hâle geldiği, kendi yaptıkları yasaları çiğneyerek her türlü zor kullanma yöntemlerine başvurmaya başladığı; bu koşulların doğal bir sonucu olarak TSK’daki “radikal subayların” kendi kurumları da dâhil olmak üzere devlet kurumlarında emperyalizm lehine kendi aleyhlerine bozulan dengeyi düzeltmek üzere “anti-emperyalist bir çıkış” için harekete geçtikleri; ABD emperyalizminin de yıpranan Demirel hükümetinin yerine yenisini getirmek, radikal subaylara oyun oynamak ve Türkiye’deki sınıf mücadelesini durdurmak için çabalarını hızlandırdığı öne sürülmüştür. Dev-Genç’e göre 12 Mart, ABD emperyalizminin “milliyetçi devrimci” diye lanse ettiği subaylar aracılığıyla radikal subayların hareketini önleme ve kontrol altına alma amacını başarıyla yerine getirmiş; muhtıra ile birlikte radikal subaylar hareketi bir süreliğine “ertelenmiş”, ABD emperyalizmi “zaman kazanmıştır” (Kurtuluş, 1 Nisan 1971: 1-2). Dev-Genç ayrıca, ancak şu koşullar yerine getirildiği takdirde TSK’dan gelecek her türlü “ilerici” hareketi sonuna kadar destekleyeceğini, hareketin anti-emperyalist ve demokratik yönde geliştiğine inanacağını da bildirmiştir:

1. Amerikan emperyalizminin ülkemizdeki bütün üslerine derhal el konulmalı, ikili anlaşmalar feshedilmeli, NATO’dan çıkılmalıdır.
2. Bütün yabancı sermaye, dış ticaret ve bankalar derhal millileştirilmelidir.
3. Ağaların elindeki bütün topraklar derhal yoksul köylülere dağıtılmalıdır.
4. İşçilerin üzerindeki bütün baskılar derhal kaldırılmalı ve genel grev hakkı tanınmalıdır.
5. İşsizliğe, pahalılığa, konut problemine acil çareler bulunmalı; gelir dağılımı adaletli bir şekilde sokulmalı, sanayileşme yolunda ciddi adımlar atılmalıdır.
6. Bugüne kadar devrimci gençlere, işçilere ve köylülere karşı işlenen cinayetler ve yapılan zulümler derhal durdurulmalı ve bunların hesabı sorulmalıdır.
7. Toplum polisi teşkilâtı ve bütün faşist kuruluşlar derhal dağıtılmalıdır.
8. Ceza kanunundaki 141. ve 142. maddeler kaldırılmalı ve derhal genel af çıkarılmalıdır.
9. Doğu’da yoksul Kürt köylüleri üzerindeki zulme, hâkim sınıfların ve emperyalistlerin uyguladığı şöven ırkçı politikaya, asimilasyona son

verilmelidir. (Ancak böyle bir politika bütün Türkiye halkını emperyalizme karşı birleştirebilir. Emperyalizmin istediği, Doğu halkına baskıların artırılması ve şöven (ırkçı) politikanın şiddetle uygulanmasıdır. (...) Türkiye Halkını birbirine düşürmek, bölmek ve sömürü düzenlerini kolayca sürdürmek istemektedirler. (...)

10. Emperyalizme karşı mücadele veren mazlum dünya halklarının yanında yer alınmalıdır.
11. Sosyalistlerin işçi ve köylü kitlelerini devrimci bir ruhla örgütlemelerine herhangi bir şekilde karşı çıkılmamalı; hiçbir devrimci örgütün varlığına dokunulmamalıdır (Kurtuluş, 01.04.1971: 2).

Dev-Genç'in muhtıracı subaylara koşullu destek verdiği veya onlardan beklentilerinin olduğu sonucu çıkartılabilir mi? Aslında bu taleplerin yerine getirilemeyeceğinin Dev-Genç yöneticileri de farkındadır. Nitekim MYK üyesi Oğuzhan Müftüoğlu, bildiriden 12 Mart'ın desteklendiği sonucunun çıkartılamayacağını ve TSK'dan herhangi bir beklentilerinin olmadığını belirtmektedir:

O dönemde yayımladığımız bütün bildirimlerde devrimci talepler öne sürmek âdetimiz vardı. Muhtıracılara karşı yayımlanan bildirimde de böyle taleplerin bulunması, muhtıracıları desteklemek veya onlardan bu şekilde beklenti içinde olmak anlamında değil; tersine muhtıracılar bunları zaten yapmayacakları için, desteklenmemesi gerektiği manasında anlaşılması gereken bir şey. Elbette bu da eleştirilebilecek bir şey. Yani o talepleri yapabilecek bir darbe olsa onu desteklemek doğru mu olur sorusu sorulabilir. Zaten o bildirimde böyle bir ifade de vardı ama o ayrı bir tartışma. Bu yüzden bu bildiriyle muhtıranın desteklendiğini söylemek mümkün değil (Bostancıoğlu, 2011: 12).

Ne var ki 12 Mart'a net bir biçimde karşı çıkılmadığı ve 12 Mart'ın sonuçlarının öngörülememesi de bir gerçektir. Denilebilir ki, 12 Mart'a ne destek verilmekte ne de karşı çıkılmaktadır. Genel Başkan Ertuğrul Kürkçü, o günkü koşulların politik değerlendirme yapmaya elverişli olmadığını, Dev-Genç'in teorik önderleriyle bir araya gelemediklerini ifade etmektedir:

Desteklediği söylenemez. Ancak doğrudan ve açık bir karşı çıkışta bulunduğu da söylenemez. Bunun nedenlerinden birincisi, 12 Mart Muhtırası'na ilişkin bir siyasi değerlendirme yapmak için o güne kadar Dev-Genç'e teorik önderlik sağlayan arkadaşlarla toplu bir değerlendirme yapma olanağının bulunmamasıdır. Çünkü Mahir Çayan, Yusuf Küpeli gibi siyasi önderlerimizle bir araya gelemedik. Doğru bir değerlendirme yapmak için elverişli bir durumda değildik. Bu konuda karar vermek, çok sınırlı bir tecrübesi olan benim gibi insanlara kaldı (Feyizoğlu, 2011: 370).

Dev-Genç, Nihat Erim Hükümeti kurulup 12 Mart rejiminin niteliği ve sol hareketlere karşı tutumu netlik kazanınca, kısa sürede tavrını sertleştirir ve TSK'dan taleplerde bulunmaya son verir. Ertuğrul Kürkçü, 24 Nisan'da Dev-Genç adına yaptığı açıklamada Erim hükümetinin kurulmasındaki amacın “anti-emperyalist mücadeleyi durdurmak ve devrimci hareketin legal imkânlarını yok etmek” olduğunu savunur. Kürkçü'ye göre, Atatürkçülük iddiasıyla ortaya çıkan Erim hükümeti, Atatürk'ün en temel ilkesi olan anti-emperyalizmi çiğnemekte ve anti-emperyalist mücadeleyi hedef almaktadır. Erim hükümetinin Demirel iktidarından hiçbir farkının olmadığını savunan Kürkçü'ye göre, Erim hükümeti de büyük sermaye çevrelerinden destek görmekte, işçi sınıfı hareketine karşı çıkmakta, üniversiteleri kapatmakta, ellerinde hiçbir kanıt olmadığı hâlde devrimcileri dışarıdan para almakla itham etmekte, tehditlerini çıkarları tehlikeye giren burjuvazi için savurmaktadır (Yıldırım, 2008: 582-583).

12 Mart rejiminin ağır baskıcı uygulamaları, sol örgütlerin eylemlerinin yeniden başladığı Nisan ayından itibaren yürürlüğe konmaya başlanır. 27 Nisan'da “Laik cumhuriyete karşı faaliyetleri kontrol etmek, ideolojik ve kanlı olaylara son vermek, doğu vilayetlerindeki bölücü faaliyetleri durdurmak ve Kıbrıs'a olası bir harekât için uygun bir ortam sağlamak.” gerekçesiyle sıkıyönetim ilân edilir. Sıkıyönetimle birlikte, solcu veya demokrat olarak nitelenebilecek herkese karşı adeta bir “cadı avı” seferberliği başlar; içlerinde TİP'in tüm önde gelen üyelerinin, önemli gazeteci, yazar ve akademisyenlerin, sendikacıların yer aldığı yaklaşık 5000 kişi tutuklanır (Zürcher, 2012: 374-376; Ahmad, 2010: 361). *Cumhuriyet* ve *Akşam* gazetelerinin yayınının 10 gün durdurulduğu, kitabevelerine yasak yayın sattıkları takdirde cezalandırılacakları uyarısının yapıldığı ve tüm sol dergilerin toplatıldığı, meslek gruplarının ve sendikaların siyasal toplantı ve seminer düzenlemelerinin yasaklandığı sıkıyönetimin ilk günlerinde öğrenci kuruluşları da kapatılır (Ahmad, 2010: 361). Bu öğrenci kuruluşlarından biri de 27 Nisan 1971'de faaliyetlerine süresiz olarak son verilen Dev-Genç'tir (Yıldırım, 2008: 585).

Sonuç Yerine

1960'ların sonları ve 1970'lerin başları, varlığı on yıllar boyu devam edecek olan sol akımların temellerinin atıldığı dönemdir ve FKF / Dev-Genç bu sürecin en önemli aktörlerinden biridir. FKF'den Dev-Genç'e dönüşüm, toplumun yeni bilgilere en açık ve dönemin özgül koşulları gereği en dinamik kitlesini oluşturan üniversite öğrencilerinin entelektüel vasıflara sahip olmakla ve yasal sınırlar dâhilindeki eylemlerle yetinmeyi bıraktığının, fikrin ve öğrenci aktivizminin yerini devrimciliğin aldığının göstergesidir. Fikrî-ideolojik düzeydeki üniversite içi faaliyetleri imleyen “Fikir Kulüpleri” adı bu nedenle terk edilmiştir. Solun belli bir kesiminde, 1960'lı yıllar boyunca kampüslerde ve

sokak eylemlerinde sağ gruplarla girilen çatışmalarda edinilen deneyimin “devrimci” bir potansiyel yarattığı kabulü Dev-Genç’le cisimleşmiştir. Dev-Genç kısaltması, Tanıl Bora’nın (2020) da belirttiği gibi sadece devrimciliği değil bir “cesameti” de ima etmekte (s. 657), Dev-Genç’in öğrencilerin yönettiği ve üye olduğu bir gençlik örgütünün sınırlarını aşan sorumluluklar yüklenerek yarattığı güçlü imgeyi de temsil etmektedir.

Dev-Genç, IV. Kurultayda MDD stratejisini resmen benimseyerek ve MDD’ci olmayanları tasfiye ederek türdeş bir yapıya bürünmüş görünse de kolektif bir kimlik ve aidiyet geliştirememiştir. Eylemcilik çizgisi ve millî cephe konusundaki tartışmalar, çok geçmeden bölünmeyi beraberinde getirmiştir. Dev-Genç’in bir kanadının (Çayan grubu) MDD’ciliğin sokak aktivizmine, bir kanadının (Perinçek grubu) cepheci politikasına yakın olduğunu söylemek mümkündür. Ancak her ne kadar MDD resmî strateji olarak kabul edilmiş olsa da böylesi uzun vadeli bir devrim stratejisinin uygulamaya konması bir yana, teorik olarak benimsenmesinin bile güçlüğü zaman içinde açığa çıkmıştır. Mahir Çayan ve arkadaşlarının Mihri Belli’den kopuşunun ardında, esas olarak öğrenci gençlerin eski kuşaklardan aydınların yanında bir nefer olarak konumlanmakla yetinmemesi ve önderliği üstlenmek istemesi yatmaktadır.

Koşulların Dev-Genç’i bir yan örgütten daha fazlası olarak hareket etmeye yöneltmesi, öğrencilere yaşları ve deneyimleriyle örtüşmeyen bir özgüven kazandırmış, bir dönem TİP’in parlamentarizmi karşısında yaşanan duruma benzer biçimde MDD stratejisi de deyim yerindeyse sosyalist öğrenci hareketine “dar gelmeye” başlamıştır. Dev-Genç yönetimini kazanma ve “proleter devrimci hareket”e önderlik etme rekabeti, 1969 ortalarından itibaren hizipleşmelerin belirginleştiği MDD hareketindeki gençlik gruplarının birbirinden kopuşunu hızlandırmıştır. 1970 sonlarına gelindiğinde, mevcut yönetici kadrolarının bile kendi “çelik çekirdeğini” oluşturarak silahlanmaya başladığı, hayli dar ve deneyimsiz bir kadro tarafından yönetilen Dev-Genç’in işlevsizleştiğini ve ömrünü tamamladığını söylemek hatalı olmayacaktır. 12 Mart Muhtırası, FKF’nin kuruluşuyla başlayıp Dev-Genç’le devam eden bir devrin fiilen son bulmuş olmasına resmîyet kazandırmıştır.

Kaynakça

- Ahmad, Feroz (2010). *Demokrasi Sürecinde Türkiye (1945-1980)* (4. Basım) (İstanbul: Hil Yayınları) (Çev. Ahmet Fethi).
- Akın, Yiğit (2008). "Uluslararası Etkileşim Yapısı İçinde Türkiye Sol Hareketinin Önemli Polemikleri", Gültekinil, Murat (Der.), *Modern Türkiye'de Siyasal Düşünce Cilt 8: Sol* (2. Basım) (İstanbul: İletişim Yayınları): 86-104.
- Aktolga, Münir Ramazan (1970), "Nasıl Çalışmalıyız?", *İleri*, (1): 27.
- Alper, Emin (2018). *Jakobenlerden Devrimcilere: Türkiye'de Öğrenci Hareketlerinin Dinamikleri (1960-1971)* (İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları) (Çev. Eylem Yenisooy).
- Ant (14.10.1969), "FKF Kongresi'nde MDD'ciler Birbirleriyle Çatıştılar", (146): 4-5.
- Ant (21.10.1969), "FKF'den Çıkarılan Gençler Konuşuyor", (147): 7.
- Atılğan, Gökhan (2017), "68'in Kapıları", Kaynar, Mete Kaan (Haz.), *Türkiye'nin 1960'lı Yılları* (İstanbul: İletişim Yayınları): 315-358.
- Aybar, Mehmet Ali (1968). *Bağımsızlık Demokrasi Sosyalizm-Seçmeler: 1945-1967* (İstanbul: Gerçek Yayınevi).
- Aydınlık Sosyalist Dergi (Haziran 1969), "Aydınlık'ta Dünya ve Türkiye", (8): 81-104.
- Aydınlık Sosyalist Dergi (Ocak 1970), "Bir Açıklama", (15): 161-162.
- Aydinoğlu, Ergun (2011). *Türkiye Solu: Bir Amneziğin Anıları* (3. Basım) (İstanbul: Versus Kitap Yayınları).
- Aytav, Erkam Tufan (Der.) (2013). *Aydınlık'tan Kaçanlar: Ayrılanların Gözü ile Maoocu Aydınlık Hareketi* (İstanbul: Ufuk Yayınları).
- Belli, Mihri (1968), "Türkiye'de Bugün Devrimci Eylem Nedir?" *Türk Solu*, (47): 7.
- Belli, Mihri (1971), "29-30 Ekim Kurultay Konuşması", *Aydınlık Sosyalist Dergi*, (27): 212-229.
- Bora, Tanıl (2020). *Cereyanlar: Türkiye'de Siyasal İdeolojiler* (7. Basım) (İstanbul: İletişim Yayınları).
- Bostancıoğlu, Adnan (Söy.) (2011). *Bitmeyen Yolculuk: Oğuzhan Müftüoğlu Kitabı* (6. Basım) (İstanbul: Ayrıntı Yayınları).
- Çalışlar, Oral (2011). *68 Anılarım* (16. Basım) (İstanbul: Everest Yayınları).
- Çavdar, Tevfik (1999). *Türkiye'nin Demokrasi Tarihi: 1950-1995* (İstanbul: İmge Kitabevi).
- Çayan, Mahir (1970), "Yeni Oportünizmin Niteliği Üzerine", *Aydınlık Sosyalist Dergi*, (20): 127-158.
- Çayan, Mahir (2003). "Aydınlık Sosyalist Dergi'ye Açık Mektup", *Bütün Yazılar*, (Eriş Yayınları): 147-165
- Çubukçu, Aydın (2008). *Bizim 68* (10. Basım) (İstanbul: Evrensel Yayınları).
- Erdoğdu, Vahap, Erdoğan Güçbilmez, Doğu Perinçek (1969), "Proleter Devrimci Safları Çelikleştirilim", *Aydınlık Sosyalist Dergi*, (12): 422-429.
- Feyizoğlu, Turhan (2004). *Fikir Kulüpleri Federasyonu: Demokrasi Mücadelesinde Sosyalist Bir Öğrenci Hareketi* (2. Basım) (İstanbul: Ozan Yayıncılık).
- Feyizoğlu, Turhan (2011). *Mahir: On'ların Öyküsü* (İstanbul: Alfa Yayınları).
- İleri (Ocak 1970), "İdeolojik Eğitimi Gerçekleştirilim", (4): 28-30.
- Kardam, Ahmet (1970), "29-30 Ekim Toplantısı ve Parti Sorunu", *Aydınlık Sosyalist Dergi*, (26): 113-132.

- Kışlalı, Ahmet Taner (1974). *Öğrenci Ayaklanmaları*. (Ankara: Bilgi Yayınevi).
- Kurtuluş (01.04.1971), "Dev-Genç'in Komutanların Muhtırasının Hemen Arkasından Yayınladığı Bildiri" (2): 1-2.
- Kurtuluş Gazetesi Arşivi, <https://www.tustav.org/sureli-yayinlar-arsivi/kurtulus/> (31.07.2021)
- Kürkçü, Ertuğrul (2009), "Ertuğrul Kürkçü: 1968'de Devrimci Olmamak Ayıptı. Gençler Bugün Devrimci Oluyorlarsa Bu Çok Daha Önemli", Mater, Nadire (Ed.), *Sokak Güzeldir: 68'de Ne Oldu?* (İstanbul: Metis Kitabevi): 197-215.
- Lüküslü, Demet (2015). *Türkiye'nin 68'i: Bir Kuşağın Sosyolojik Analizi* (Ankara: Dipnot Yayınları).
- Milliyet (13.03.1971), "Silahlı Kuvvetler Sunay'a ve Meclislere Muhtıra Verdi": 1.
- Proleter Devrimci Aydınlik (Ocak 1970), "Yaşasın Proleter Devrimci Aydınlik", (1-15): 161.
- Sarp, Atilla (1970), "Gençliğin Proleter Devrimci Kavradaki Yeri", *Aydınlık Sosyalist Dergi*, (16): 276-280.
- Sosyalizm ve Toplumsal Mücadeleler Ansiklopedisi, (1988a), "Devrimci Mücadele ve Kitleler", Belge, Murat (Gen. Yön.), Kürkçü, Ertuğrul (Yay. Yön.), 7. Cilt, (İstanbul: İletişim Yayınları): 2134-2165.
- Sosyalizm ve Toplumsal Mücadeleler Ansiklopedisi, (1988b), "12 Mart Müdahalesi ve Silahlı Mücadele", Belge, Murat (Gen. Yön.), Kürkçü, Ertuğrul (Yay. Yön.), 7. Cilt, (İstanbul: İletişim Yayınları): 2166-2188.
- Şener, Mustafa (2010). *Türkiye Solunda Üç Tarz-ı Siyaset: Yön, MDD ve TİP* (İstanbul: Yordam Kitap).
- TİİKP Davası Belgeler - 1. (1975). (İstanbul: Aydınlik Yayınları).
- Türk Solu (14.01.1969), "FKF Kongresinde Millî Demokratik Devrim Stratejisi Kabul Edildi", (61): 12-13.
- Türk Solu (14.10.1969), "Fkf (DEV-GENÇ) Kurultayı Proleter Devrimcilerinin!", (100): 8.
- Türk Solu (21.10.1969), "Atilla Sarp Görüşlerini Açıkladı: 'Millî Cephe Politikasını Titizlikle Uygulayacağız'", (101): 6-7.
- Yıldırım, Ali (2008). *FKF Dev-Genç Tarihi (1965-1971): Belgelerle Bir Dönemi Serüveni* (3. Basım) (İstanbul: Doruk Yayınları).
- Zileli, Gün (2000). *Yarıma (1954-1972)* (İstanbul: Ozan Yayıncılık).
- Zürcher, Erik Jan (2012). *Modernleşen Türkiye'nin Tarihi* (27. Basım) (İstanbul: İletişim Yayınları) (Çev. Yasemin Saner).